

Optimalisering van leerprocessen en schoolontwikkeling

Citation for published version (APA):

Mooij, T. (2012). Optimalisering van leerprocessen en schoolontwikkeling. In J. Haverkort, J. van de Logt, & T. van der Zee (Eds.), *Het geluk van ontwikkelen: Artikelen over onderwijs dat uitgaat van verschillen* (1 ed., pp. 42-48). Stichting Conexus.

Document status and date:

Published: 01/01/2012

Document Version:

Publisher's PDF, also known as Version of record

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

<https://www.ou.nl/taverne-agreement>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

pure-support@ou.nl

providing details and we will investigate your claim.

Downloaded from <https://research.ou.nl/> on date: 19 Jul. 2024

Open Universiteit
www.ou.nl

5

OPTIMALISERING VAN LEERPROCESSEN
EN SCHOOLONTWIKKELING

5.1 Verschillen in ontwikkelingsniveaus en leerprocessen

Kinderen verschillen naar aard, niveau en tempo van hun ontwikkeling. Bij de aanvang van groep 1 is dit ook al zeer duidelijk het geval. Wanneer een kind, in vergelijking met de meeste andere kinderen in de groep, geringe competenties bezit op cognitief, sociaal, expressief of motorisch gebied, kunnen er bij dit kind sociale, emotionele en motivationele problemen ontstaan (Collier, 1994; Inspectie van het Onderwijs, 2007). Maar ook bij de kinderen die op cognitief gebied duidelijk meer kunnen en willen, ontstaan vergelijkbare problemen als zij op school bij hun leeftijdgenoten worden geplaatst en geen eigen speel-/leerprocessen krijgen (vgl. Colangelo, Assouline, & Gross, 2004; Mooij, 1991; Mooij, Hoogeveen, Driessen, Van Hell, & Verhoeven, 2007). Met name ouders merken dit aan het gedrag van hun kind en trekken vaak terecht aan de bel (Mooij, 1992).

5.2 Naar optimale ontwikkelings- en leerprocessen: verantwoorde zelfregulatie

Verantwoord omgaan met elk kind in school houdt in dat vanaf de aanmelding helder is welke beginkenmerken het bezit. Ook dient sprake te zijn van een voortdurende dialoog tussen ouders en school waarin het kind in zijn gedragsontwikkeling wordt gesteund door ouders, diverse leerkrachten en waar nodig andere professionals uit bijvoorbeeld de jeugdgezondheidszorg. Het kind zelf gaat daarbij een steeds grotere rol vervullen. 'Verantwoorde zelfregulatie' betekent hierbij dat het kind zelf, als het ware 'vanzelf', de eigen gedragsmogelijkheden goed kiest en deze zelf, samen met anderen, goed kan realiseren, evalueren, en optimaliseren. Op deze wijze krijgt elk kind de eigen opvoeding en ontwikkeling geleidelijk aan meer in eigen beheer, op een concrete en constructieve manier (vgl. Mooij, 2008, 2009).

Deze zelfregulatie vraagt het transparant, tijdig en 'collegiaal' samenwerken van ouders en opvoedings- en onderwijsdisciplines. Zo'n samenwerking wordt sterker als er, over de diverse disciplines heen, een inhoudelijk integrerende systematiek is ter fundering en evaluatie van de belangrijkste ontwikkelings- of leerprocessen (vgl. ook Brouwers, 2003). Een integrale systematiek structureert de niveaus van vaardigheden, faciliteert de benodigde diagnostiek, en ondersteunt de praktijkinzet inclusief evaluatie van leerprocessen en specifieke handelingsplannen. Een dergelijke 'pedagogisch-didactische kernstructuur' (PDKS®) kan ook via Informatie- en Communicatie Technologie beschikbaar zijn en de kwaliteit van handelingsplannen helpen realiseren (vgl. Inspectie van het Onderwijs, 2007; Mooij, 2010).

De realisatie van dergelijk optimaliserend onderwijs voor elk kind in school vraagt samenhangende ofwel integrale invulling vanuit diverse disciplines. Hierin zijn leerpsychologie, pedagogiek, onderwijskunde, (school)organisatiekunde en psychometrie de belangrijkste.

Integrale condities leiden tot samenhang in:

Diagnostiek:

onderzoek van een stand van zaken, een ontwikkeling, of een problematiek;

Instructie of interventie:

uitvoering van bepaalde maatregelen of leeractiviteiten;

Management:

evaluatie van effecten; keuze van volgende instructie of interventie;

Systematiek:

in verschillende contexten steeds eenduidig registreren, integreren, evalueren en optimaliseren

5.3 Een model

Bovenstaande kan worden uitgewerkt in een model dat kan helpen bij de verdere optimalisering in scholen (zie ook Mooij, 2010). In het model worden diverse soorten kenmerken in tijdsvolgorde geplaatst, uitgaande van de groei en ontwikkeling van een kind in de diverse soorten omgevingen waardoor het successievelijk wordt beïnvloed.

In het heuristisch model zijn dit de voorschoolse kenmerken, gevolgd door de diverse kenmerken tijdens de loopbaan in het primair onderwijs. De schoolse invloeden op de ontwikkeling van zelfregulatie worden gekenmerkt door een multiniveau karakter (schoolniveau waarbinnen diverse groepen met leerlingen, in een groep mogelijk subgroepjes leerlingen, en binnen een subgroepje het niveau van de leerling). De realisatie van verantwoorde zelfregulatie gedurende de schoolloopbaan in het primair onderwijs vraagt een hierop afgestemde, systematische schoolontwikkeling.

Heuristisch model: Kenmerken en processen in relatie tot verantwoorde zelfregulatie
zie pagina 46/47

5.4 Schoolontwikkeling ter optimalisering van continue ontwikkeling

In een aantal ontwikkelscholen voor primair onderwijs wordt de volgende werkwijze gehanteerd:

- 1 er vindt bij (bijna) vierjarigen een psychometrisch verantwoorde screening plaats van beginkenmerken op de relevante ontwikkelingsgebieden. De screening gebeurt rond de intrede in het basisonderwijs via de leid(st)er van de peuterspeelzaal (indien de leerling hieraan deelneemt of heeft deelgenomen), de ouders, en de leerkracht in groep 1;
- 2 aansluitend is er overleg tussen ouders en leerkracht(en), en eventuele inzet van extra diagnostiek of bijv. de jeugdgezondheidszorg;
- 3 de ontwikkeling van elke leerling wordt, individueel of in klein groepsverband, gesteund via flexibele speel/leerstoflijnen die het reguliere curriculum reflecteren;

VOORSCHOOLSE KENMERKEN:

Kind
Ouders
Buurt
Jeugdzorg

Zelfregulatie: -->

KENMERKEN VAN HET KIND EN MULTINIVEAU LEER-

Begincompetenties vierjarige:

Sociaal-communicatief
Algemeen cognitief
Taal
(Voorbereidend) rekenen
Senso-motoriek
Emotioneel-expressief
(Verwacht) onderwijsgedrag

Heuristisch model: Kenmerken en processen in relatie tot verantwoorde zelfregulatie

- 4 er wordt, in samenhang met 3), extra steun via aparte speel/leerstoflijnen ('handelingsplannen') ontwikkeld voor zorgleerlingen, hoogbegaafden, achterstandsleerlingen, et cetera (zie ook Mooij, 1995);
- 5 er wordt gewerkt aan vorderingenbepaling op basis van speel/leerstoflijnen, vanuit individueel gezichtspunt of de optiek van een groepje. Voor extra informatie kan gebruik worden gemaakt van het gemiddelde of de standaardafwijking in een groepje, de groep, of een landelijke norm. Deze differentiatie in diagnostiek en bijbehorende leerpsychologische, pedagogische, onderwijskundige en organisatorische consequenties is essentieel in de adequate ondersteuning en verdere stimulering en motivatie van een leerling. De concrete evaluatie heeft wel steeds betrekking op hetgeen in de speel-/leerstoflijn(en) aan de orde is (geweest);
- 6 er wordt gewerkt aan de opbouw en inzet van doorlopende leerstoflijnen in het primair en voortgezet onderwijs;
- 7 er wordt gewerkt aan de opbouw en inzet van flexibele didactisch-organisatorische werkvormen, doorlopend in het voortgezet onderwijs.

5.5 Praktijkervaringen

De samenhangende veranderingen vragen een goede organisatie- en overlegstructuur, en tevens adequate registratie, archivering, en flexibilisering van werkwijzen.

SITUATIES TIJDENS HET PRIMAIR ONDERWIJS:

School:	Pedagogisch klimaat, leerlingenzorg Pedagogisch-didactische kernstructuur Informatie en Communicatie Technologie	→	Zelfregulatie:
Groep:	Flexibel aanbod/management leerkracht Continue voortgang op niveau Individualisering leerprocesvorderingen	→	School
Klein groepje:	Leerstofinhoudelijke-didactische integratie Wederzijds pro-sociale controle Variatie naar inhoud en werkwijze	→	Thuis
Leerling:	Aansluiten op begincompetenties Adequate (speel)leerstoflijnen	→	Buurt
			Vervolgschool
			Maatschappij

Vervolg heuristisch model van p.46

Passende software helpt deze ontwikkeling in school te realiseren. Dit gezamenlijke optrekken van school- en software-ontwikkeling biedt allerlei kansen ter inrichting van verantwoorde zelfregulatie (zie ook Mooij, 2008, 2009). Daarnaast doen zich volgende bevindingen voor.

- 1 Informatie vanuit ouders en school, via dezelfde instrumentatie, leidt bij allen tot het gevoel dat de opvang en begeleiding van leerlingen in school worden verhelderd en verbeterd. Ook de communicatie tussen thuis en school wordt volgens de betrokken leerkrachten duidelijk verhelderd en ondersteund.
- 2 De leerkrachten ervaren dat de onmiddellijk volgende 'speel/leerstoflijnen' van groot belang zijn: het was direct al nodig andere dan de beschikbare materialen aan te schaffen en de groeperingen van leerlingen flexibeler in te richten.
- 3 De schoolontwikkeling kan aldus het samenhangend didactisch handelen van leerkrachten, ouders en externe professionals uit de jeugdgezondheidszorg en het jeugd- en gezinsbeleid preventief ondersteunen.

Prof. dr. Ton Mooij

Radboud Universiteit Nijmegen, ITS & Open Universiteit Nederland, Celstec

December 2011

Literatuur

- Brouwers, G. (2003). Zogenaamde classificerende diagnostiek als opmaat naar bureaucratie en gesjoemel. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek*, 42(9), 396-398.
- Colangelo, N., Assouline, S. G., & Gross, M. U. M. (2004). *A nation deceived. How schools hold back America's brightest students (Volumes I and II)*. Iowa City, IA: The University of Iowa, International Center for Gifted Education and Talent Development.
- Collier, G. (1994). *Social origins of mental ability*. New York: Wiley.
- Inspectie van het Onderwijs. (2007). *De staat van het onderwijs. Onderwijsverslag 2005/2006*. Utrecht: Auteur.
- Mooij, T. (1991). *Schoolproblemen van hoogbegaafde kinderen. Richtlijnen voor passend onderwijs*. Muidersberg: Coutinho.
- Mooij, T. (1992). Predicting (under)achievement of gifted children. *European Journal for High Ability*, 3(1), 59-74.
- Mooij, T. (1995). Speel/leerstoflijnen vanaf begin groep 1/2. Omgaan met (hoog)begaafde kinderen 3. *De wereld van het jonge kind*, 22, 183-187.
- Mooij, T. (2008). Education and self-regulation of learning for gifted pupils: Systemic design and development. *Research Papers in Education*, 23(1), 1-19.
- Mooij, T. (2009). Education and ICT-based self-regulation in learning: Theory, design and implementation. *Education and Information Technologies*, 14(1), 3-27.
- Mooij, T. (2010). Schoolontwikkeling en optimalisering van leerprocessen. In J. R. M. Gerris, J. W. Veerman, & A. Tellings (Ed.), *Jeugd- en gezinsbeleid vanuit pedagogisch perspectief. Deel 2: Uitgewerkte beleidsthema's* (pp. 249-269). Antwerpen / Apeldoorn: Garant
- Mooij, T., Hoogeveen, L., Driessen, G., van Hell, J., & Verhoeven, L. (2007). *Succescondities voor onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen: Eindverslag van drie deelonderzoeken*. Nijmegen: Radboud Universiteit, ITS / CBO / Orthopedagogiek: Leren en Ontwikkeling.